

2021
300
let

Grafični znak Škofjeloškega pasijona je izdelal oblikovalec Jure Miklavc in ga ob letošnji obletnici ustrezno dopolnil.

Slovenski pasijoni

Ponovitev fotografske razstave ob 300. obletnici Škofjeloškega pasijona
Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki,
22. marec-30. junij 2021

Ulice in trge starodavne Škofje Loke vsakih šest let napolni prav posebno velikonočno vzdušje, ki privablja množice obiskovalcev od vsepovsod, da si v živo ogledajo enkratno versko, kulturno, turistično in etnografsko prireditev – Škofjeloški pasijon. Letošnja bi morala biti še posebej slovesna, saj bi z njo veličastno obeležili 300. obletnico škofjeloške pasijonske spokorniške procesije (v izvirniku *Processione Locopolitana*), vendar so se organizatorji, zaradi nastalih epidemioloških razmer, odločili, da jo prestavijo v leto 2022.

Kljub odpovedi prireditve se je v spomladanskih mesecih v Škofji Loki odražalo pasijonsko dogajanje, le da se je večina dogodkov preselila na svetovni splet. Drugi so morali počakati, da so se protikoronski ukrepi sprostili in je bil njihov ogled spet možen. To velja tudi za razstavo **Slovenski pasijoni**, ki so jo v počastitev 300. obletnice Škofjeloškega pasijona odprli v hodniku škofjeloške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 22. marca 2021. Pravzaprav gre za ponovitev razstave, ki jo je leta 2011, ob mednarodnem znanstvenem simpoziju *Pasijoni v Evropi*, pripravil Alojzij Pavel Florjančič v sodelovanju z Muzejskim društvom Škofja Loka in je bila takrat na ogled v predverju Sokolskega doma, nato jo je prevzel Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki, in jo letos spet predstavil javnosti. Razstava obsega 13 panojev, na katerih je predstavljen izbor fotografij z uprizoritvijo pasijonov v Škofji Loki, Poljanah, Razborju, Ribnici, Vipavskem Križu, Benečiji, Trstu, na Koroškem in med Slovenci v Argentini. Kot dodatek k fotografijam so na posebnem panoju zbrani še krajši opisi predstavljenih pasijonskih uprizoritev.

V prvem delu razstave so najprej predstavljene uprizoritve pasijona v Škofji Loki in okolici. Prvi trije razstavni panoji prinašajo fotografije z uprizoritvijo **Škofjeloškega pasijona** v letih 1999, 2000 in 2009, ko se je pasijon po desetletjih premora spet vrnil v rodno mesto, kjer je nastal in kjer so bratje kapucini izvajali pasijonske procesije že od začetka 18. stoletja dalje. Čeprav nekateri ohranjeni dokumenti dokazujejo, da so spokorniško procesijo uprizarjali že pred letom 1721, je ta letnica, ki je zapisana v uvodnem besedilu pasijona, obveljala za leto njegovega nastanka. Škofjeloški pasijon je napisal pater Romuald – Lovrenc Marušič (1676–1748),

SLOVENSKI PASIJONI

Fotografska razstava
Avtor: Alojzij Pavel Florjančič, 2011

Ponovitev ob 300. obletnici Škofjeloškega pasijona
Škofja Loka, 2021

Vsaka uprizoritev Škofjeloškega pasijona je velik kulturni dogodek za Škofjo Loko in obiskovalce prireditve.

ki je med letoma 1715 in 1727 deloval v Škofji Loki kot pridigar in voditelj procesije (magister processionis). Ta se je na veliki petek izvajala vsako leto do leta 1767, ko jo je goriški škof Karel Mihael Attems prepovedal. Za ponovno oživitev veličastne pasijonske procesije leta 1999 in 2000 je bil najzaslužnejši amaterski režiser Marjan Kokalj, ki je 13 postaj pasijona iz leta 1721 razčlenil na 20 prizorov in s tem harmoniziral atraktivnost in dramatičnost besedila. Škofjeloški pasijon velja za najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenščini in najstarejšo ohranjeno evropsko režijsko knjigo, edino iz baročnega obdobja. Hrani ga kapucinska knjižnica v Škofji Loki. Leta 2008 je bil vpisan v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije in leta 2016, kot prvi iz Slovenije, tudi na UNESCO-v reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Trenutno se uprizarja vsako šesto leto v postno-velikonočnem času; zadnja uprizoritev je bila leta 2015. Uprizoritev poteka na izvirni način kot procesija več kot 800 nastopajočih prostovoljcev (igralcev, konjenikov, križonožcev, bičarjev, spokornikov ...), ki se pomikajo skozi mesto ter na štirih prizoriščih odigrajo prizore iz Svetega pisma Stare in Nove zaveze. Množica nastopajočih, ki prihajajo iz Škofje Loke in okolice, Selške in Poljanske doline, srednjeveški ambient mesta, pestrost rekvizitov ter odlična kostumografija nudijo obilo slikovitih motivov in kar kličejo k nastanku odličnih fotografij. Nekatere od teh so tudi del tokratne razstave. Njihova avtorja sta fotografa Peter Pokorn st. in Jure Nastran.

Sprehod skozi razstavo nas nato vrne v leto 1936, ko je dr. Tine Debeljak po stosedemdesetih letih spet oživil baročno Romualdovo *Škofjeloško pasijonsko procesijo*. Oživitev ni bila izvedena v procesijski obliki, ampak kot odrsko delo na odprti sceni. Režijo je zaupal Pavletu Okornu, vlogo Kristusa pa Franetu Trefaltu st., ki jo je pred tem že odigral v *Slovenskem pasijonu* v Kranju (1932). Poleg njega je v predstavi sodelovalo še 165 domačih amaterskih igralcev. Oder

Trije motivi z uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000. Posnel jih je Peter Pokorn st.

so postavili za stavbo današnje mestne osnovne šole in ga opremili z veličastno kuliso loških mestnih hiš, ki jo je narisala akademska slikarka Bara Remec. Kulisa in množica igralcev sta dobro vidni na črno-belih fotografijah, ki jih je posnel škofjeloški fotograf Janko Šelhaus in so se ohranile v fototeki Loškega muzeja. **Debeljakov pasijon** si je v dneh od 12. do 16. julija 1936 ogledalo okoli 5.000 obiskovalcev. Uprizorjen je bil tudi leta 1937.

V neposredni škofjeloški soseščini se pasijonska procesija izvaja v Poljanah nad Škofjo Loko. Po ustnem izročilu naj bi tam v 19. stoletju vsako leto ob postnih petkih in na tiho nedeljo opravljali pobožnost s procesijo, ki se je vila od župnijske cerkve sv. Martina v Poljanah do cerkve sv. Križa nad Srednjo vasjo. Domačini so pobožnost pod imenom **Poljanski pasijon** obudili leta 2006 in jo kot spokorno procesijo prirejajo na cvetno nedeljo. Nekaj posnetkov procesije so v fotografski objektiv ujeli Alojzij Pavel Florjančič, Izidor Jesenko in Jože Šenk. Na čelu kolone so skavti, ki nesejo ročno izdelan križ ter druge simbole križanja (trnjavo krono, žeblje, sulico, Veronikin prt), sledijo klicar, duhovnik, pevci in drugi udeleženci.

Drugi del razstave se osredotoča na predstavitev pasijona drugje po Sloveniji. Na fotografijah so predstavljeni trije od njih: razborski, ribniški in pasijonska igra mladih v Vipavskem Križu. Prvi pravi pasijon v samostojni državi Sloveniji so leta 1998 uprizorili v Razborju pod Lisco. Pripravilo ga je tamkajšnje kulturno, športno in turistično društvo v sodelovanju z župnijo Razbor. Njegov scenarist in režiser je bil pater Karel Gržan, sodelovalo je okoli 150 domačinov. **Razborski pasijon** so v velikonočnem času uprizarjali tudi v naslednjih letih in pri tem uporabljali poseben terminski ključ: dve leti uprizarjanja, dve leti premora. Ključ je dobro deloval do leta 2007, po Gržanovem odhodu pa so pasijonske dejavnosti zastale. Na razstavi predstavljene fotografije Razborskega pasijona so prispevali Damjan Počivalšek, Janez Jenčič in Matej Imperl.

V novejšem času so pasijonsko zelo dejavni tudi v Ribnici. Tu že od leta 2007 dalje izvajajo **Ribniški pasijon**, ki je dinamična kombinacija dramske igre in glasbe ter ima vsako leto drugo geslo in se sproti dopolnjuje. Sprva so ga uprizarjali na slikoviti odprti sceni Rudeževega gradu v Ribnici, zadnja leta pa

Z razstavo Slovenski pasijoni se je Zgodovinski arhiv Ljubljana priključil dogodkom ob 300. obletnici Škofjeloškega pasijona.

v tamkajšnji športni dvorani. Gre za velik projekt, v katerem sodeluje okoli 200 prostovoljcev vseh generacij iz župnij na Ribniškem in Kočevskem. Posebnost ribniškega pasijona sta preplet svetopisemskih odlomkov z zgodbami iz sodobnega življenja in glasba, ki se je prvotno iz (trdega) roka zadnja leta prelevila v pop-rock zvrst. Fotografije s tega pasijona sta prispevala Slavko Činkelj in Matjaž Maležič.

Sprehod po pasijonskih prizoriščih v Sloveniji zaključujejo fotografije **pasijonske igre mladih v Vipavskem Križu**, ki sta jih leta 2009 posnela Helena Rebek in Tomaž Paljk. Igro v sedmih prizorih z naslovom *Iz ljubezni do nas* je napisal kapucin Jaroslav Knežević. Odigrali so jo mladi iz društva Vozel ob sodelovanju drugih udeležencev, ki so igro spremljali instrumentalno in s petjem. Sodelovalo je okoli petdeset mladih.

V tretjem delu razstave so predstavljene še uprizoritve pasijona med Slovenci v zamejstvu in Argentini. Na Koroškem so imele pasijonske igre dolgotrno tradicijo in so pomembno pripomogle k ohranjanju slovenskega jezika na severni strani Karavank. Najpogosteje so izvajali **Drabosnjakov pasijon**, ki ga je napisal ljudski dramatik Andrej Šuster Drabosnjak (1768–1825). V osnovni različici in prepisanih različicah (Graberjeva različica, Müllerjeva različica) so ga do nastopa nacizma redno uprizarjali na Kostanjah, v Štebnu in Globasnici. Ohranjene so celo nekatere fotografije z uprizoritve v Kostanjah leta 1932. Tradicijo so ponovno obudili leta 1990, ko so pasijon odigrali na Drabosnjakovi domačiji v Drabosinjah ob Vrbskem jezeru. Predstavo sta organizirala Krščanska kulturna zveza iz Celovca in Slovensko prosvetno društvo Drabosnjak na Kostanjah. Ob tej priložnosti so nastale fotografije, ki so delno prikazane na razstavi, in filmski zapis, ki je sedaj na ogled na spletnem naslovu www.kkz.at. Izbrane fotografije sta prispevala Krščanska kulturna zveza iz Celovca in Aleksander Igličar.

Že leta 1965 je Mirko Mahnič v Slovenskem narodnem gledališču v Trstu postavil na oder **Veliki slovenski pasijon**, v katerem je združil tri daljše, tematsko zaokrožene prizore, ki jih povezuje skupna misel, da le skozi trpljenje vodi pot v večno življenje. Prva dva sta bila sestavljena iz ljudskega blaga, tretji je bil nekoliko skrajšan Škofjeloški pasijon. Ta del je bil tudi najbolj spektakularen. Tegobe množice junakov, ki so bile prikazane v prvih dveh prizorih, so v tretjem ob Kristusovem pasijonu preraščale v alegorijo krščanstva. Med Slovenci in Italijani je gledališki projekt doživel velik in ugoden odziv, še zlasti leta 1968, ko je gostoval v Št. Lenartu v Benečiji. Na razstavi uporabljene fotografije so iz arhiva Slovenskega narodnega gledališča v Trstu.

Razstavo zaključujejo fotografije **pasijonske dejavnosti v Argentini**. Verjetno ni treba posebej poudarjati, da so prav slovenski poveljni begunci v Argentini svetel zgled ohranjanja slovenske narodne zavesti in kulture v tujini. Slovensko gledališče v Buenos Airesu je med leti 1977 in 1996 priredilo trinajst predstav križevega pota po ulicah in parkih raznih mest v Argentini, ki si jih je ogledalo več deset tisoč ljudi. Najzaslužnejši za to pasijonsko dejavnost je bil Lojze Rezelj, eden od režiserjev slovenskega gledališča. Uprizoritve so tudi skrbno dokumentirali in s posredovanjem Jureta Vombergarja je del fotografij predstavljen tudi na razstavi *Slovenski pasijoni*.

Judita Šega